

תאריך עדכון: 02.02.2023

שם מחלקה: המחלקה לתלמוד ותורה שבעל-פה
שם ומספר הקורס: מבוא לספרות הראשונים
09-1075-01

שם הקורס באנגלית:
Introduction to Medieval Rabbinic Literature

שם המרצה: פרופ' פנחס רוט

סוג הקורס: קורס מקוון

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: שנתי

שנת לימודים: תשפ"ד

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה:

מטרת הקורס:

מטרת הקורס - הקורס יסקור את תקופת הראשונים, מהמאה העשירית ועד סוף המאה החמש-עשרה. הוא יתמקד בדמויות מרכזיות ובספרים חשובים מספרות ההלכה והפרשנות של ימי הביניים, תוך התייחסות למגמות ותופעות ארוכות-טווח.

תוצרי למידה:

היכרות עם שמות, ספרים ומושגים שמהווים מפתחות להבנת תקופה מכריעה זו בתולדות ההלכה. הבנת חכמי ההלכה בהקשרם ההיסטורי, הגיאוגרפי והתרבותי. חשיפה לזרמים ואסכולות בקרב המסורת התלמודית של ימי הביניים, שחלקם הפכו במהלך הדורות לדומיננטיים בעוד אחרים נעלמו מהתודעה ההיסטורית.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

כל שיעור בקורס יוקדש לחכם אחד, או לאזור מוגדר, ויצג את יצירתו ההלכתית והפרשנית, ואת הידוע והמתחדש אודותיו בספרות המחקר העדכנית.

מהלך השיעורים:

הקורס הינו מקוון ויתנהל דרך אתר מודל. כל שיעור מורכב (א) מטקסט כתוב שיופיע באתר הקורס, (ב) מאמר מחקרי אותו מתבקשים התלמידים לקרוא בנוסף לטקסט של השיעור, ו(ג) שאלות חזרה.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1	סוגות – פרשנות	תא-שמע, הספרות הפרשנית, א, עמ' 9—31	
2	סוגות – פסיקה	אפרים אלימלך אורבך, 'מדרכי הקודיפיקציה – על ס' הטורים לר' יעקב ברבי אשר', Proceedings of the American Academy for Jewish Research (1979-1980) 46-47, חלק עברי, עמ' א-יד	
3	סוגות – שו"ת	תא-שמע, כנסת מחקרים, א, עמ' 117—125 ; עמנואל, שברי לוחות, עמ' 270—278 משימה 1 : איתור ספר שו"ת בספריה	
4	בצל גאוני בבל – רב נסים גאון ורבינו חננאל	יוסף מרדכי דובאוויק, 'רב יהודה ב"ר יוסף ראש כלה : מחולל שינויים בקהילת קירואן', פעמים 146-147 (תשע"ו), עמ' 121—142	
5	מצפון אפריקה לספרד המוסלמית – ר' יצחק אלפסי ותלמידיו	סטיבן וולד, 'לדרך שימוש של הרמב"ם במקורות התלמוד הבבלי', שנתון המשפט העברי יח-יט (תשנ"ב-תשנ"ד), עמ' 199—214	
6	חכמי הלכה בספרד המוסלמית	ישראל תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד, א, ירושלים תש"ס, עמ' 160—173	
7	הרמב"ם	הקדמת הרמב"ם למשנה תורה משימה 2 : העתקה וניתוח דף טיוטה של משנה תורה בכתב-ידו של הרמב"ם	
8	אשכנז הקדומה	אברהם עפשטיין, 'פירוש התלמוד המיוחס לרבנו גרשום מאור הגולה', נטועים ו (תש"ס), עמ' 107—133	
9	רש"י	שמה פרידמן, "פירושי רש"י למסכתות התלמוד", הרצאה ביום עיון רש"י בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, תשס"ו	
10	בעלי התוספות	אברהם (רמי) ריינר, 'תקנה, הלכה ומה שביניהן – הלכות גטין לרבנו תם כמראה חברתית', תרביץ פב (תשע"ד), עמ' 139—163	
11	בעלי התוספות בצרפת	שמחה עמנואל, 'ואיש על מקומו מבואר שמו" : לתולדותיו של ר' ברוך בר יצחק', תרביץ סט	

	(תש"ס), עמ' 423-440		
12	שיטתם של בעלי התוספות ישראל תא-שמע, 'מקבילים שאינם נפגשים – ישיבות בעלי התוספות והסביבה האקדמית בצרפת במאות הי"ב-הי"ג', כנסת מחקרים ד, עמ' 149— 158		
13	יצחק שמשון לנגה, 'לענין הסמ"ק מציריך', עלי ספר ד (תשל"ז), עמ' 178—179	בעלי התוספות בצרפת ב	
14	אלכסנדר שפירא, 'פולמוס אנטי-נוצרי במאה הי"ב, ציון נו (תשנ"א), עמ' 79—85	חכמי אשכנז בימי הביניים	
15	שמחה עמנואל, 'חכמי גרמניה במאה השלוש עשרה: רצף או משבר?', תרביץ פב (תשע"ד), עמ' 549—567 משימה 3 : ניתוח המאמר של עמנואל	חכמי אשכנז בימי הביניים ב	
16	מרדכי ברויאר, 'תשובה של ר' זליגמן בינג בענין אנשים שנהגו חומרא לעצמם', ברכתא דאליהו: מוקדש לזכרו של הרב ד"ר אליהו מונק, לונדון תשמ"ב, עמ' כט-מא	חכמי אשכנז בשלהי ימי הביניים	
17	יד רמה ושיטות קדמונים על מסכת גיטין, מהד' אברהם שושנה, ירושלים תשמ"ה, עמ' 43—57	ספרד הנוצרית – רמ"ה	
18	ישראל תא-שמע, 'אגרת ודרשת התעוררות לאחד מרבתינו הראשונים (בעל הסמ"ג או רבינו יונה גירונדי)', כנסת מחקרים ב, ירושלים תשס"ד, עמ' 149—156	רבינו יונה מגירונה	
19	עודד ישראלי, 'הלכה מדע וסוד: למקומה של הקבלה ביצירתו ההלכתית של הרמב"ן, דיני ישראל לב (תשע"ח), עמ' 115—130	רמב"ן	
20	שמחה עמנואל, 'ממזרח שמש ועד מבואו: תשובות הרשב"א לחכמי עכו', תרביץ פג (תשע"ה), עמ' 465—489	רשב"א	
21	ז'אומה ריירה, 'לתולדות הריב"ש בגזרות קנ"א', ספונות יז (תשמ"ג), עמ' 11—20	חכמי ספרד הנוצרית במאה הארבע עשרה	
22	רם בן-שלום, יהודי פרובנס: רנסנס בצל הכנסייה, רעננה תשע"ז	פרובאנס	
23	תא-שמע, כנסת מחקרים ג, עמ' 9—19	איטליה	
24	מרדכי עקיבא פרידמן, 'משא ומתן בין חכם מתימן לר' אברהם בן הרמב"ם על כסף הכתובה ועל סמכות המסורת', תעודה, יד (תשנ"ח) 139-192	תימן	

25	מצרים וסוריה אחרי הרמב"ם	יעקב פוקס, 'פירושי רבי יהודה אלמדארי על הרי"ף לסדר מועד', <i>JSIJ</i> 6 (2007), עמ' 219—228
26	ביזנטיון והאימפריה העות'מאנית	תא-שמע, כנסת מחקרים ג, עמ' 177—187
27	שלחן ערוך ורמ"א	יצחק טברסקי, 'הרב ר' יוסף קארו בעל הש"ע', אסופות ג (תשמ"ט), עמ' רמה-רסב
28	כלים ומאגרים	משימה 4 : ניתוח הרצאה ברשת בנושא הקורס

ג. דרישות קדם:

אין.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

קריאת השיעורים והמאמרים הנלווים ומילוי מטלות נלוות באתר הקורס.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מילוי ארבע משימות לאורך השנה – 20%

בחינה בסוף השנה – 80%

ו. ביבליוגרפיה:

קריאה מומלצת:

1. אפרים אלימלך אורבך, בעלי התוספות, ירושלים תש"ם
2. אברהם גרוסמן, חכמי אשכנז הראשונים, ירושלים תשמ"ט
3. אברהם גרוסמן, חכמי צרפת הראשונים, ירושלים תשנ"ה
4. שמחה עמנואל, שברי לוחות: ספרים אבודים של בעלי התוספות, ירושלים תשס"ז
5. ישראל תא-שמע, הספרות הפרשנית לתלמוד, ירושלים תש"ס
6. ישראל תא-שמע, כנסת מחקרים, ירושלים תשס"ד-תש"ע